

De natuurwaarden van landgoed 'Hoeve Middenduin'

Een overzicht met ooievaarsbloed

Hoeve Middenduin is een oude boerenhoeve, waarschijnlijk gebouwd rond 1730, die ligt aan de Middenduinerweg in Santpoort-Zuid. De hoeve ligt tussen verschillende landerijen vlakbij de Ruïne van Brederode en grenst aan het brede duingebied van de Kennemerduinen en Duin en Kruidberg.

De hoeve is aangekocht door Natuurmonumenten en is met de omliggende gronden 5,6 hectare groot. Over het gebied loopt een beek, de Brederoodse beek waarvan het brongebied ligt in het terrein van het voormalig provinciaal Ziekenhuis in de gemeente Bloemendaal. De beek stroomt vandaar naar de

Ruïne van Brederode, waar de grachten van de Ruïne met schoon duinwater worden gevoed. De beek loopt verder over het grondgebied van de Hoeve Middenduin naar het Burgemeester Rijkenspark en komt via een stelsel van slootjes in de Delft uit.

De twee auteurs van dit artikel hebben een binding met de hoeve en haar directe omgeving, omdat beiden de hoeve langdurig hebben bewoond. Tom in het verleden, Frans in het heden. Natuurmonumenten heeft in 2010 de Hoeve en de omliggende gronden voor 40 jaar in erfpacht uitgegeven aan familie De Boer, die hier de firma Ekogrön heeft gevestigd. Deze firma heeft in Noord- en Zuid-Holland circa 40 begrazingsgebieden onder haar hoede en doet daarnaast beheerwerk, zoals maaien, zagen, sloten, klepelen en frezen in natuurgebieden. Voor de begrazing beschikt de firma Ekogrön over circa 350 Schotse Hooglanders, een klein aantal Dexters en Galloways (beide een klein runderras), 150 Shetlanders, Exmore's en Konikpaarden, circa 50 Drentse Heideschapen en twee harige Wolvarkens voor een proef tegen Japanse Duizendknoop.

Het beheerwerk wordt gedaan op verzoek van vele organisaties als Natuurmonumenten, PWN, diverse gemeenten, Landschappen, Recreatieschappen

HOEVE MIDDENDUIN (wit) met rechts de stal met twee lindebomen. Foto's: Tom van den Boomen

etcetera. Tevens verkoopt de firma Ekogrön natuurvlees.

Het gebied rond de boerderij heeft hoge natuurwaarden. Dat is de reden waarom wij hebben besloten het gebied te inventariseren volgens de BMP-methode om te bezien of wij de natuurwaarden via gerichte maatregelen kunnen verhogen.

Een van die maatregelen is het aanbieden van nestgelegenheid in de vorm van nestkasten. Op het terrein broedt al vijf jaar achtereen een paar Ooievaars, nadat er in 2010 een ooievaarspaal werd neergezet. Er worden regelmatig Kerkuilen gehoord en gezien en er hangen twee kerkuilenkasten in de twee kapbergen langs het toegangspad. Er worden braakballen in en onder de kasten gevonden, maar broeden werd nog niet vastgesteld. Naast het aanbieden van nestgelegenheid voor meerdere

soorten hebben we in het voorjaar van 2019 een brede strook grond ingezaaid met bloeiende en zaadzettende wilde planten.

Voordat we een beschrijving geven van onze inventarisatieronden gaan we kort in op de geschiedenis van het gebied en beschrijven we hoe het gebied eruitziet.

De geschiedenis van het gebied

De geschiedenis van dit deel van Santpoort is eeuwenoud. De ruïne van Brederode ligt op een steenworp afstand van de hoeve Middenduin.

Het geslacht Brederode dankt zijn naam aan de 'brede roeden' die de derde graaf van Holland schonk aan zijn zoon Siegfried. Dat waren brede stroken land, waar het bos was gerooid: delen van het graafschap van de graaf van Holland. De eerst bekende heer van Brederode, Dirk Drossaard (1180-1236) was een buitenechtelijke zoon van Graaf Willem I van Holland. Zijn zoon Willem, wiens graf in 1967 in de Engelmunduskerk in Velsen-dorp werd gevonden, was de tweede heer van Brederode. Deze Willem (1226-1285) liet Kasteel Brederode bouwen tussen 1240 en 1280. Het was voor die tijd een modern kasteel met een rechthoekig grondplan en op elke hoek een fiere toren, geheel uitgevoerd in baksteen. Sinds 1255 hadden de Brederodes heel het Velser duingebied tot Wijk aan Zee in bezit.

In 1586 werd voor het eerst melding gemaakt van een boerderij en woningen in de Ruigenhoek. Deze boerderij stond bekend als de Castelijns Hofstede en was de woonplaats van de kasteelvoogd van kasteel Brederode.

Kasteel, boerderij en woningen lagen op de overgang van het toen nog kale, open duin en een groot moerasgebied dat de Schipbroeken werd genoemd. De Castelijns hoeve wordt later Middelduin

AKKERAND ingezaaid met wilde planten.

genoemd. In 1683 worden een nieuwe boerderij en een herenhuis gebouwd, de huidige Hoeve Middenduin.

Door ontwatering van het moeras wordt enige vorm van landbouw en veeteelt mogelijk, maar van een vetpot is zeker geen sprake: gedurende 200 jaar werden in de twee boerderijen in totaal 16 koeien gehouden.

In 1872 worden boerderij en herenhuis grondig verbouwd. Hoeve Middenduin krijgt dan zijn huidige vorm. De bijzondere kapbergen zijn in 1896 geplaatst. In 1949 koopt de provincie Noord-Holland de Hoeve Middenduin. Tot in de jaren negentig wordt er geboerd op de hoeve, als laatste door boer Markerink. Daarna verkoopt de provincie in 2004 de boerderij aan Natuurmonumenten, die de woning geheel restaureert en in

De twee **KAPBERGEN** (op de achtergrond) zijn gebouwd in 1898.

2010 samen met de boerderij en de grond in onverdeelde erfpacht uitgeeft aan familie De Boer.

In 2010 besluit de staatssecretaris van Economische Zaken en Landbouw dat de hoeve Middenduin met de daaromheen liggende gronden aangemerkt mag worden als een landgoed als bedoeld in art.1 van de Natuurschoonwet 1928. Dit op voordracht van Natuurmonumenten. Vanaf 2010 hebben we het dus over landgoed 'Hoeve Middenduin'. Hieronder volgt een korte beschrijving van het landgoed, zie hiervoor ook de Plattegrond.

Beschrijving van het landgoed

De opgang naar Hoeve Middenduin is gelegen aan de Middenduinerweg 89 te Santpoort-Zuid. Het omliggende gebied, groot 5,6 hectare, bestaat voor ongeveer de helft uit grasland; de andere helft bestaat uit bos en enkele singels. Er zijn vier te onderscheiden graslanden. Op het grootste staat een ooievaarspaal, die de laatste vijf jaren wordt bewoond door een stel Ooievaars, dat de eerste twee jaar niet succesvol was, maar de laatste drie jaar in totaal zes jongen grootbracht. Op het grasland staat een wilgenbos van circa 50 bomen en naast dit wilgenbos hebben we in het voorjaar van 2019 een strook grond ingezaaid met akkerrandbloemen, die in de loop van de zomer zaad hebben gezet en gedurende de winter zangvogels van voedsel voorzien.

De graslanden worden voor een deel begraasd door paarden en runderen van de firma Ekogrön; een ander deel wordt gebruikt als hooiland. In dit bloemrijke hooiland staan onder meer rietorchis, ratelaar en rode klaver.

Het bos bestaat voor een groot deel uit gemengd loofhout: eik, abeel, Europese vogelkers, robinia, hulst, es en esdoorn maar er zijn ook kleinere bospartijen,

die geheel bestaan uit els en wilg. Er is ook een gedeelte bos dat bestaat uit grote en oude populieren, die voor een deel zijn omgewaaid, en dat vrijwel ontoegankelijk is door bramen- en struik-groei. Dit gedeelte is een geliefde rust-plek voor reeën en een plek waar een vos een burcht heeft en zijn jongen grootbrengt. Drie jaar geleden bracht hier een Boomvalk twee jongen groot.

Over het landgoed stroomt de Brederoodse beek en er zijn enkele sloten gegraven. Langs de beek zagen we meerdere keren een IJsvogel. Langs de sloten staan singels van elzen met een ondergroei van bramen.

Vlak voor de boerderij staan 3 eeuwen-oude linden en op het grondgebied van nr. 87 staan er nog eens 9. Deze linden trekken Bosuilen aan, die in de winter-maanden vaak te horen zijn. Er hangen op het landgoed twee bosuilenkasten. Incidenteel lopen op het landgoed enkele damherten en naast het ree en de vos komen de volgende kleine zoogdieren

PLATTEGROND Hoeve Middenduyn met directe omgeving

voor: haas, eekhoorn, bunzing, mol en egel. Aan amfibieën komen voor: hazelworm, zandhagedis, groene en bruine kikker en pad. Het landgoed is verder rijk aan vleermuizen.

Tabel. Aantallen territoria op landgoed “Hoeve Middenduyn” in 2019, geteld volgens de BMP-methode.

Soort	aantal	Soort	aantal
Appelvink	1	Kleine Karekiet	1
Bergeend	1	Koolmees	12
Boerenwaluw	19	Krakeend	1
Boomklever	2	Meerkoet	1
Boomkruiper	3	Merel	4
Bosuil	1	Nijlgans	2
Buizerd	1	Ooievaar	1
Gaai	1	Pimpelmees	10
Glanskop	1	Roodborst	3
Grauwe Gans	1	Spreeuw	4
Groene Specht	2	Tjiftjaf	3
Groenling	3	Tuinfluit	1
Grote Bonte Specht	4	Turkse Tortel	1
Grote Canadese Gans	1	Vink	4
Grote Lijster	1	Waterhoen	2
Halsbandparkiet	1	Wilde Eend	4
Heggenmus	4	Winterkoning	10
Holenduif	2	Witte Kwikstaart	1
Houtduif	4	Zanglijster	4
Huisbus	2	Zwarte Kraai	2
Huiszwaluw	9	Zwartkop	9
Kauw	2		

GLANSKOP

Bespreking van de soorten

Het succesnummer op Hoeve Midden-duin zijn de zwaluwen. De Boerenzwaluw, geholpen door de nestplankjes in de stal die daar door de bewoners zijn aangebracht, telde dit jaar 19 broedparen. Daarmee is deze soort de talrijkste op de hoeve. Een staldeur staat gedurende het broedseizoen voor de helft open. De onderste helft blijft gesloten om bezoek van predatoren als kat en marter te beperken. Wel worden elk jaar pas uitgevlogen zwaluwen gepredeerd door Boomvalken.

De Huiszwaluw broedde met negen paar buiten aan de noordgevel van de stal, nadat er enkele kunstnesten waren opgehangen. De Boomkruiper broedt met drie paar: een van deze paren broedt al jaren achter een plank in de hooiberg. De Boomklever houdt zich het liefst op in de oudere bosgedeelten. De Bosuil heeft een territorium op het landgoed al weten wij niet zeker waar hij heeft gebroed. Er hangen in totaal

drie bosuilenkasten. De Kerkuil wordt veel gehoord en we vinden ook veel braakballen, zowel in de hooiberg als in de kapschuur waar kerkuilenkasten hangen. Toch heeft men bij controles van de kerkuilenwerkgroep het broeden niet kunnen vaststellen.

De Buizerd broedde in een oud kraaien-nest op circa zeven meter hoogte vlak langs de Middenduinerweg. De Havik, die daar ook regelmatig broedt, liet dit jaar verstek gaan.

Kauw, Zwarte Kraai, Gaai en Ekster broeden in kleine aantallen. De nesten van deze vogels zijn van belang voor andere vogels. Zo broedde dit jaar de Buizerd en enkele jaren terug de Boomvalk in een oud kraaiennest.

Aan spechten geen gebrek op dit kleine terrein. Vier Grote bonte Spechten en twee Groene Spechten broedden voornamelijk in de Abelen, die door de spechten makkelijk te bewerken zijn.

Hoewel de oppervlakte water beperkt is, komen er toch vier paar Wilde Eend, een paar Krakeend en ganzen tot broeden. Grauwe Gans en Canadese Gans profiteren voornamelijk van het grasland. Ook zijn Waterhoen en Meerkoet aanwezig. De Halsbandparkiet broedt in oude spechtenholten, maar de stand van deze soort wordt in toom gehouden door de Havik. Drie soorten duiven broeden op het landgoed in kleine aantallen.

Zoals gezegd broedt de Ooievaar sinds een aantal jaren op een paal in het grote weiland. Het mannetje is geboren op het landgoed van Maarten het Hart in Warmond en het vrouwtje komt uit Ankeveen. Dit weten we via het aflezen van de ringen.

In het vroege voorjaar ontstond er een heftig, uren durend gevecht tussen twee vrouwtjes, die beide aanspraak maakten op het nest, terwijl het mannetje toekeek. Het eerste vrouwtje moest uiteindelijk het veld ruimen, na-

Het **PAARTJE OOIEVAARS** met de bossen van de binnenduinderand op de achtergrond.

dat het vrouwtje van vorig jaar, dat later aankwam, haar nest opeiste. Het gevecht was zo hevig dat het tweede vrouwtje murw en mank lopend het terrein verliet en het weiland opzocht aan de andere kant van de Middenduinerweg. Ze leek op dat moment niet meer te kunnen vliegen. Het winnende vrouwtje zat onder het bloed op de ooievaarspaal. Later bracht dit paar twee jongen groot.

De zangvogels zijn de grootste groep van Hoeve Middenduin. Koolmees, Pimpelmees en Winterkoning tikken de tien broedparen aan; Zwartkop zit met 9 paar daar vlak onder.

Apart was het broedgeval van de Kleine Karekiet, die in het plukje riet langs de beek zijn territorium had. Vermeldenswaard zijn verder de broedgevallen van de Glanskop en Appelvink. Vooral de laatste is een lastige soort. Tijdens de eerste tellingen zonder veel blad aan de bomen konden we hem nog een enkele keer waarnemen, later konden we hem alleen maar op geluid vaststellen. Een-

maal namen we een zingende Spotvogel waar, maar het bleef bij deze ene waarneming: waarschijnlijk een late doortrekker. Voor de andere zangers zie de tabel.

Rest ons nog melding te maken van een bijzonder fenomeen waar we tijdens onze vroege ochtendtellingen op stuitte. Op een naastgelegen weiland zaten in de loop van een ochtend 100 tot 150 Kleine Mantelmeeuwen en Zilvermeeuwen. Ze kwamen in kleine groepjes aanvliegen en vormden een vrij compact geheel op het perceel. Ze liepen wat door elkaar en na een verblijf van een tot twee uur vertrokken ze paarsgewijs richting zuid-oost, richting Haarlem. Is hier sprake van een vaste ontmoetingsplek in verband met paarvorming in het voorjaar? We hebben onze meeuwenexpert Fred Cottaar gebeld, maar hij kende het fenomeen niet en gaat er navraag naar doen.

■ *Frans de Boer,
Tom van den Boomen*